

ОЛЕКСАНДР РАХМАНОВ,

доктор соціологічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу економічної соціології Інституту соціології НАН України (01021, Київ, вул. Шовковична, 12)

OLEKSANDR RAKHMANOV,

Doctor of Sciences in Sociology, Associate Professor, Leading Research Fellow at the Department of Economic Sociology, Institute of Sociology, National Academy of Sciences of Ukraine (12, Shovkovychna St., Kyiv, 01021)

kneu_1906@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-8884-5515>

SCOPUS ID – 57218850472

Цифровізація економічного життя та соціальне розшарування в Україні: особливості взаємозв'язку¹

Вступ

Технологічні зміни належать до головних рушійних сил, котрі, як очікується, формуватимуть і трансформуватимуть глобальний ринок праці у майбутньому. Глобальний звіт про майбутнє робочих місць за 2025 рік, який об'єднує бачення понад 1000 провідних глобальних роботодавців, вказує на те, що розширення цифрового доступу стане найбільш трансформаційною тенденцією — як у технологічній царині, так і загалом. Зокрема, 60% опитаних роботодавців очікують, що розширення цифрового доступу трансформує їхній бізнес більше, ніж будь-яка інша тенденція, причому така думка домінує в усіх регіонах. Це зростання доступу до цифрових технологій є критично важливим чинником для нових технологій, спрямованих на трансформацію ринків праці до 2030 року. Посилиться попит на навички, пов'язані з технологіями, зокрема штучним інтелектом (ШІ) й великими даними, мережами та кібербезпекою й технологічною грамотністю, які, найімовірніше, будуть тими навичками, що розвиваються найшвидше (The Future of Jobs Report, 2025).

¹ Статтю підготовлено в процесі виконання відділом економічної соціології Інституту соціології НАН України науково-дослідної роботи «Цифровізація економічного життя українського суспільства: стан, соціальні наслідки і перспективи» (державний реєстраційний № 0123U100511).

Цитування: Рахманов, О. (2025). Цифровізація економічного життя та соціальне розшарування в Україні: особливості взаємозв'язку. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 2, 80–96, <https://doi.org/10.15407/sociology2025.02.80>.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в економічній діяльності дає людям змогу збільшити ефективність та продуктивність праці. Водночас цифровізація економічного життя як новітній чинник соціального розшарування може, з одного боку, поглиблювати традиційні форми нерівності, а з іншого — зумовлювати протилежні тенденції, пом'якшуючи традиційні нерівності (Martindale, Lehdonvirta, 2023). Спочатку *цифровий розрив* (digital divide) здавався простою технологічною та економічною проблемою доступу різних соціальних груп до цифрових інструментів, але з часом це явище стало масштабною суспільною проблемою, яка стосується майже всіх сфер і аспектів сучасного суспільства. Виключення з цифрової сфери або неможливість повною мірою використовувати потенціал, який пропонують ІКТ, може різко вплинути не лише на можливості людини отримувати доступ до цінних благ, а й на подальшу перспективу її соціальної мобільності.

Попри це, на відміну від традиційних економічних відносин, користування інтернетом має тенденцію відтворювати особливе ставлення до споживання (наприклад, відчуття вражень) або інші специфічні та характерні ознаки стилів життя в онлайнівій сфері. Адже цифрові навички та наявність цифрових пристроїв вже не є тими класичними засобами виробництва, які успадковували і якими продовжували володіти представники привілейованих соціальних класів, що зберігало соціальну нерівність. Так чи інакше володіння цифровими пристроями та технологіями й застосування їх в економічній діяльності набуло статусних рис, що дає підстави розглядати їх як певні маркери соціального розшарування.

Українське суспільство є одним з небагатьох, де відбулося пришвидшене впровадження цифрових технологій в економічному житті. Спочатку пандемія коронавірусу спричинила масове застосування онлайн-технологій через вимушений карантин. А згодом повномасштабна російська агресія змусила мільйони українців змінювати місце проживання. Під час великої війни вміння швидко застосовувати цифрові засоби за умов, коли надовго зникає електроенергія, мобільний зв'язок і тривають повітряні тривоги, або, перебуваючи віддалено від основного місця роботи в іншій країні, в іншому регіоні, формує нове соціальне тло, за якого соціальна мобільність та соціальний статус вже не визначаються суто традиційними чинниками. Тому метою цієї статті є окреслення тенденцій впливу цифровізації на соціальне розшарування в сучасних суспільствах. У статті насамперед розглядається досвід дослідження цифрової нерівності та динаміки цифрових розривів. Далі аналізується потенціал застосування класичних теорій соціальної стратифікації щодо цифрової сфери. І нарешті, на емпіричному матеріалі простежено взаємозв'язок використання цифрових засобів на робочому місці та соціальної стратифікації в Україні.

Вплив цифрових розривів на соціальне розшарування

Цифровий розрив у доступі до інтернету та набутті відповідних навичок спонукав соціальних дослідників звернути увагу на це явище, яке має певну динаміку та спрямування. Певна згода між дослідниками вже існує: розвиток цифровізації суспільного життя проходить трьома етапами-рівнями.

Насамперед маємо *цифровий розрив першого рівня*, а саме часовий етап 1995–2005 років, коли в дослідженнях зосереджували увагу на двох перших фазах опанування цифрових технологій: йдеться про наявність комп'ютера та підключення до інтернету. В той час мотивація отримання доступу зростала швидко. У розвинених країнах фіксувався відчутний розрив у фізичному доступі між людьми з високим і низьким доходом, а також за рівнем освіти, між молодими та літніми й дещо менш помітний — між чоловіками та жінками. Один із наслідків цифровізації економічного життя виявився у змінах у структурі соціальних класів, зокрема в появі нових форм стратифікації. Ці перетворення зумовили дедалі більший розрив між тими, хто має доступ до цифрових ресурсів і навичок, і тими, хто його не має, що накладається й на наявні поселенські, расові та гендерні нерівності (Wilson, Wallin, Reiser, 2003; North, Snyder, Bulfin, 2008). У дослідженні цифрової нерівності в українському суспільстві також констатовалися відмінності за соціально-демографічними показниками. Зокрема, як доступ до інтернету та інтенсивність користування ним, так і рівень комп'ютерної грамотності очікувано збільшувалися зі зменшенням віку, зі зростанням рівня освіти та проживанням у більш урбанізованому населеному пункті (Бойко, 2016). У поясненнях цього етапу цифрового розриву здебільшого використовували економічні теорії, які передбачали або нормалізацію (кожен отримує доступ), або стратифікацію (деякі люди залишаються виключеними). Адже теорія споживчого попиту та пропозиції припускає принцип «просочування», коли перші користувачі платять за інновацію, і це зрештою робить впровадження дешевшим для наступних користувачів (Compaing, 2001).

Фокусування уваги на *цифровому розриві другого рівня* розпочалося у першій половині 2000-х років, коли дослідники запропонували вийти за межі фізичного доступу до інтернету і зосередитися на цифрових навичках та комп'ютерній грамотності. Адже попри зменшення розриву в доступі до інтернету стали більш помітними відмінності щодо особливостей використання мережі та цифрових навичок (Hargittai, Hinnant, 2008; Selwyn, 2004). Ідеться про ті навички, які поглибили цифровий розрив, а саме операційні, формальні, інформаційні, комунікаційні, стратегічні навички і навички створення контенту (van Deursen, van Dijk, 2011; van Deursen et al., 2016). Дослідники зробили наголос на змісті та використанні цифрових технологій, а саме на його частоті та детермінантах. Нерівність у використанні пояснювалася тезою про те, що деякі верстви населення використовують «серйозні» програми інтернету, які сприяють роботі, кар'єрі, освіті та громадській участі, натомість інші використовують комп'ютерні програми лише для розваг і простого спілкування або ж для торгівлі (Bonfadelli, 2002; Zillien, Hargittai, 2009; van Deursen et al., 2013).

Про існування *цифрового розриву третього рівня* проголосили наприкінці 2010-х років, коли увагу було зосереджено на перевагах та наслідках наявності/відсутності та використання/невикористання цифрових технологій. Головне питання, яке ставили собі науковці, — це посилить чи пом'якшить цифровізація наявну нерівність у конкретних сферах. Зрештою, тенденції в усьому світі свідчать про зростання нерівності насамперед у соціально-економічній сфері. Зокрема, цифрова грамотність стала одним із ключових чинників соці-

ально-економічної мобільності, посилюючи нерівність між носіями цифрових навичок і тими, хто виключений із надбання цих нових можливостей (Darvin, 2018). Відтак відповідна освіта, доступ до технологій і можливості розвитку навичок стали критично важливими у формуванні статусних позицій у новій класовій структурі, що набуває поширення. Очевидне зростання вирішального значення цифрових навичок і технологічних галузей у світовій економіці призвело до появи новітнього привілейованого класу — т. з. *цифрової еліти*, до якої заведено залічувати високотехнологічних підприємців у галузі ІТ, розробників програмного забезпечення та інших висококваліфікованих фахівців, здатних працювати в умовах цифрової економіки (наприклад, програмістів, аналітиків, спеціалістів із кібербезпеки, фрилансерів). Люди, які володіють цифровими технологіями та навичками, мають значні економічні та соціальні переваги. Це зміцнює їхній високий соціальний статус, формуючи особливий світогляд та ідеологію (Ragnedda, 2017; Brockmann, Drews, Torpey, 2021).

Однак залишаються незрозумілими деякі питання — чи можна пояснити наявну цифрову нерівність традиційними теоріями соціального розшарування і чи буде використання цифрових засобів в економічному житті відтворювати стратифікаційні тенденції, які існують у нецифровому світі.

Застосування класичних теорій соціальної стратифікації щодо цифрової сфери

Виходячи з того, що цифрову нерівність слід розглядати як соціальну, а не технологічну проблему, припускають, що неодноразово апробовані теоретичні підходи класиків соціології є важливими для розуміння та декодування явищ нерівності в сучасних суспільствах. Кожна із соціологічних традицій пояснення соціальної стратифікації, ґрунтованих на працях Еміля Дюркгайма, Карла Маркса та Макса Вебера, пропонує своє розуміння нерівності в епоху інтернету.

Функціоналістський підхід для визначення цифрової стратифікації та цифрової нерівності базується на тезі Е. Дюркгайма, що виконання індивідами різних функцій у різноманітних соціальних ситуаціях призводить до розшарування та неминучої нерівності, що є функціональним для всього суспільства. Більш кваліфіковані громадяни повинні виконувати більш складні функції, і це призводить до появи різних соціальних верств (Durkheim, 1997). Виходячи з цього, цифрова стратифікація необхідна для розвитку різних цифрових навичок, талантів та здібностей, і всі такі ролі винагороджуються по-різному. Ця диференціація між індивідами та групами потім породжує відповідний поділ праці, завдяки якому існує соціальний порядок за цифрової доби. Тобто наявні цифровий розрив та цифрова нерівність, які базуються на цифрових навичках, є корисними та функціональними для появи нових талантів і здібностей. Проте обмеженість функціоналістського підходу щодо цифрової нерівності полягає в недооцінюванні інших аспектів, які продукують розшарування, зокрема соціального статусу чи успадкованої позиції (зокрема, наявності власності) в економічній сфері.

Марксистський підхід у поясненнях соціальної стратифікації зосереджується на класі, коли в капіталістичному суспільстві володіння засобами виробни-

цтва є ключовою змінною для визначення належності до класу (Маркс, Енгельс, 1936). І, хоч такий зумовлений контролем над засобами виробництва бінарний поділ між буржуазією (капіталістичним класом) і пролетаріатом (робітничим класом) зазнав критики та модифікації у неомарксистській перспективі, все ж володіння засобами виробництва навіть в інформаційному (цифровому) суспільстві є важливим для визначення соціального класу. Адже взаємозв'язок класової структури та цифрової сфери може полягати в тому, що сприйняття соціального класу відтворюється і в цифровій сфері. Тому належність до певного соціального класу з відповідними фінансовими та організаційними ресурсами впливає на доступ, навички та використання інтернету. Марксистський підхід робить наголос на формуванні домінуючих груп у цифровій сфері та показує динаміку накопичення капіталу, яка відтворює соціальну нерівність у цифровому світі (Fuchs, Mosco, 2012). Цифрові технології дають змогу власникам засобів виробництва автоматизувати працю, скорочуючи витрати на робочу силу та відповідно збільшуючи прибутки. Цифровізація економічного життя поступово витісняє традиційні форми зайнятості, що веде до зростання нестабільної праці (фриланс, гіг-економіка, платформенні робочі місця, позбавлені соціальних гарантій).

Натомість підхід М. Вебера не обмежується лише економічними аспектами, коли він стверджує, що соціальна стратифікація пов'язана з доступом різних груп та індивідів до соціальних винагород, таких як гроші, влада та престиж (Вебер, 2012: сс. 253–257). Вебер вийшов за межі різниці між власниками та не-власниками, зосередившись також на певних навичках, стилях життя та інших активах, які, безумовно, також притаманні цифровому суспільству. Крім доступу до інтернету різний онлайн-досвід надає відмінні можливості для виробництва економічних і культурних благ, потенційно покращуючи умови життя. Ті, хто володіє такою кваліфікацією, перебувають у більш вигідній «ринковій ситуації», ніж ті, хто не має такого контролю. Поділяючи веберівський підхід до соціальної стратифікації, М. Рагнеда робить спробу пояснити, як цифрова стратифікація впливає на життєві шанси. Адже життєві шанси визначаються не лише ринком, а й цифровими навичками, мотивацією та капітальними ресурсами — «цифровим капіталом», який сильно впливає не лише на здатність людей використовувати інтернет і знаходити цінну інформацію, а й на те, як вони використовують ці можливості, щоб покращити свої життєві шанси (Ragnedda, 2017). З іншого боку, попри те, що люди з високим та низьким соціальними статусами виграють від багатьох можливостей, які пропонують нові ІКТ, все ж цілком очікувано, що особи та групи з найвищим статусом набуватимуть ці можливості швидше і більшою мірою, тим самим збільшуючи вже наявний розрив (Ragnedda, Muschert, 2017).

Емпіричні дослідження у Великій Британії, Німеччині та Нідерландах показують, що люди з вищою освітою та вищим соціально-економічним статусом, як правило, мають сильніші цифрові навички (Helsper, Eynon, 2013; van Deursen, van Dijk, 2011; Zillien, Hargittai, 2009). Подібне дослідження в Україні вказує на кореляцію цифрової компетентності та доступу до комп'ютерної техніки з оцінками соціального статусу респондента. Зокрема, рівень володіння цифровими

компетенціями тісно пов'язаний з рівнем доходу домогосподарства та рівнем освіти. Респонденти з більш високим рівнем цифрової грамотності вище оцінюють свій соціальний статус та відзначають щодо себе більш високі позиції в соціально-професійній структурі суспільства та більш позитивно оцінюють свої шанси забезпечити гідне життя своїм дітям та онукам. Крім цього виявлено, що володіння навичками роботи з ПК та інтернетом може впливати на успішність процесу пошуку роботи та працевлаштування (Романенко, 2018).

Таким чином, з'ясування взаємозв'язку цифровізації економічного життя та соціальної стратифікації має враховувати як об'єктивну класову належність, так і статус зайнятості та особливості суб'єктивного позиціонування індивіда в соціальній структурі. Адже в марксистській традиції наймані працівники розглядаються як частина робітничого класу, тоді як самозайняті можуть входити до середнього класу, що неодмінно могло б позначитися на їхніх перевагах в опануванні цифрових навичок. З іншого боку, веберівський підхід враховує статусну диференціацію за престижністю соціальної позиції, коли цифровізація робочих місць стрімкіше проходить у великих організаціях та установах, в яких наймані працівники зобов'язані опанувати цифрові технології, натомість вище керівництво може зосередитися на владних повноваженнях. У таких випадках повна зайнятість, особливо у високооплачуваних професіях, зазвичай забезпечує підвищення соціально-економічного статусу та перспективу висхідної мобільності, тоді як часткова зайнятість або нестабільні форми праці можуть бути ознаками меншого доступу до соціальних благ і ресурсів та означати більш уразливі позиції. Водночас слід також враховувати ситуації, коли висококваліфіковані фахівці з частковою зайнятістю, незважаючи на нестабільність доходу, можуть володіти високим соціальним статусом, оскільки мають більше часу для дозвілля та особистісного розвитку. Також часткова зайнятість у поєднанні з можливістю дистанційного перебування часто розглядається як більш престижна, ніж повна зайнятість з обов'язковим та щоденним відвідуванням місця роботи. Тому переваги, які надає цифровізація для підтримання престижних стилів життя, навіть попри можливі фінансові та кар'єрні негаразди, часто можна розглядати незалежно від економічних чинників.

Використання цифрових технологій на робочому місці та соціальна стратифікація в Україні

Розглянуті теорії соціальної стратифікації спонукають звернути увагу на зв'язок цифровізації економічного життя та різних вимірів соціального статусу (матеріального становища, статусу зайнятості (повна чи часткова), статусної самооцінки та об'єктивної класової належності) та зрештою відповіді на запитання, яким чином проявляються цифрові нерівності за різноманітними ознаками соціального розшарування в українському суспільстві.

Для виявлення розподілів цифровізації економічного життя було застосовано показник використання цифрових пристроїв та технологій на робочому місці в моніторинговому опитуванні Інституту соціології НАН України, яке проходилося з 27 червня по 6 липня 2024 року методом CATI=>CAWI на замов-

лення USAID. Опитування проводила компанія ТОВ «Група Рейтинг» на всій території України, крім тимчасово окупованих територій, а також територій, де на момент опитування був відсутній український мобільний зв'язок. Статистична похибка вибірки $N = 4101$ респондентів за довірчої імовірності 95% становить 1,5%. Застосований в опитуванні показник поширеності цифрових пристроїв та технологій був розроблений для проекту «Охорона праці та здоров'я на робочих місцях після пандемії», здійсненого Європейською агенцією з безпеки та здоров'я на роботі й пізніше використовуваного в українських опитуваннях громадської думки (Соколовський, 2023).

Отже, результати опитування засвідчили, що лише 16,5% зайнятого населення України не використовують жодного із цифрових пристроїв чи технологій на своєму робочому місці (табл. 1).

Таблиця 1

**Відповіді зайнятого населення України на запитання
«Чи використовуєте Ви будь-який із перелічених нижче цифрових пристроїв
або технологій для своєї основної роботи?» (2024)**

<i>Використання цифрових пристроїв та технологій</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Стаціонарний комп'ютер	950	34,9
Ноутбук	1046	39,3
Планшет	237	8,2
Смартфон	1588	56,5
Пристрої, які треба носити із собою (такі, як смарт-годинник, смарт-окуляри, трекери активності або інші (вбудовані) датчики)	111	4,3
Мобільний інтернет 3G/4G	1361	47,1
Інтернет через кабель, в тому числі через Wi-Fi (ширококутний інтернет, не мобільний)	1059	39,3
Штучний інтелект — машини або роботи (боти), здатні мислити чи приймати рішення (наприклад, ChatGPT)	204	7,4
Високотехнологічні роботи, які взаємодіють з вами в процесі роботи: здатні спілкуватися і розуміти наміри та настрої подібно до людей	15	0,5
Нічого з наведеного	469	16,5

Примітка. Сума відсотків перевищує 100, оскільки респондент міг обрати більш як один варіант відповіді.

Не стало сюрпризом те, що найбільшій поширеності на робочих місцях набули ті пристрої та технології, які мають найтривалішу традицію впровадження — смартфони, мобільний та ширококутний інтернет, стаціонарні комп'ютери та ноутбуки. Якщо зважати на його нещодавню появу, штучний інтелект попри невелику частку використання доволі активно проникає на робочі місця. Натомість такі специфічні пристрої, як смарт-годинник, смарт-окуляри, трекери активності тощо, або ж високотехнологічні роботи перебувають на початковій фазі впровадження в українську економіку.

Перевірку взаємозв'язку матеріального становища із застосуванням цифрових інструментів в економічній діяльності можна було здійснити за допомоги

показника, який відображає рівень матеріальної депривації. Цей показник був розрахований на підставі запитань щодо фінансової спроможності респондентів безпроблемно сплатити за товари та послуги (табл. 2).

Таблиця 2

Використання цифрових пристроїв або технологій для своєї основної роботи серед населення України зіставно з рівнем матеріальної депривації (2024, %)

Чи використовуєте Ви будь-який із перелічених нижче цифрових пристроїв або технологій для своєї основної роботи?	Рівень матеріальної депривації					Загалом по Україні
	Максимальний	Високий	Середній	Низький	Нульовий	
Стаціонарний комп'ютер	26,8	28,2	37,6	41,0	39,4	34,9
Ноутбук	26,8	32,6	39,8	43,1	52,0	39,3
Планшет	5,0	7,1	7,7	8,2	18,2	8,2
Смартфон	42,9	53,8	60,3	67,3	66,7	56,5
Пристрої, які треба носити із собою (такі, як смарт-годинник, смарт-окуляри, трекери активності або інші (вбудовані) датчики)	3,0	3,6	3,3	4,6	6,4	4,3
Мобільний інтернет 3G/4G	38,9	48,5	48,4	58,4	52,5	47,1
Інтернет через кабель, в тому числі через Wi-Fi (широкополосний інтернет, не мобільний)	25,0	31,6	39,7	49,7	50,2	39,3
Штучний інтелект — машини або роботи (боги), здатні мислити чи приймати рішення (наприклад, ChatGPT)	2,9	4,0	6,9	10,3	16,0	7,4
Високотехнологічні роботи, які взаємодіють з вами в процесі роботи: здатні спілкуватися і розуміти наміри та настрої подібно до людей	0,1	0,6	0,4	0,3	2,0	0,5
Нічого з наведеного	23,5	21,1	16,1	9,2	9,4	16,5

Очікувано, що використання цифрових девайсів та технологій більшою мірою поширене серед тих груп зайнятого населення, яких найменшою мірою зачепило матеріальне зубожіння. Зокрема, серед тих, хто засвідчив нульовий або низький рівень матеріальної депривації, виявилися найбільші частки застосування цифрових засобів, натомість мінімальний рівень цифрової залученості на робочому місці — серед людей, які зазнали максимального рівня матеріальної депривації. Водночас варто зазначити, що респонденти з низьким рівнем депривації, якщо порівняти їх з респондентами з нульовим рівнем, характеризуються більшими частками використання ноутбука, планшета, мобільного інтернету та штучного інтелекту. Іншими словами, найзаможніші респонденти використовують певні цифрові засоби меншою мірою, ніж заможні респонденти.

Для з'ясування того, чи існують відмінності у використанні цифрових пристроїв або технологій для своєї основної роботи серед населення України за статусом зайнятості, було виокремлено три групи, які позначили 1) повну зайнятість, 2) часткову зайнятість та 3) самозайнятість (табл. 3).

Розподіл використання цифрових пристроїв або технологій для своєї основної роботи серед економічно активного населення України зіставно зі статусом зайнятості (2024, %)

Чи використовуєте Ви будь-який із перелічених нижче цифрових пристроїв або технологій для своєї основної роботи?	Статус зайнятості			Загалом по Україні
	Повна зайнятість (більш як 30 год. на тиждень)	Часткова зайнятість (менш як 30 год. на тиждень)	Самозайняті	
Стаціонарний комп'ютер	39,9	21,8	27,7	34,9
Ноутбук	38,8	36,5	49,5	39,3
Планшет	8,1	9,8	11,9	8,2
Смартфон	57,3	58,0	67,4	56,5
Пристрої, які треба носити із собою (такі, як смарт-годинник, смарт-окуляри, трекери активності або інші (вбудовані) датчики)	4,4	2,5	4,3	4,3
Мобільний інтернет 3G/4G	49,2	46,3	60,1	47,1
Інтернет через кабель, у тому числі через Wi-Fi (широкосмутовий інтернет, не мобільний)	40,5	34,0	42,2	39,3
Штучний інтелект — машини або роботи (боти), здатні мислити чи приймати рішення (наприклад, ChatGPT)	7,1	4,9	15,5	7,4
Високотехнологічні роботи, які взаємодіють з вами в процесі роботи: здатні спілкуватися і розуміти наміри та настрої подібно до людей	0,6	0,3	0,7	0,5
Нічого з наведеного	14,6	19,6	10,9	16,5

Виявилося, що самозайняті вирізняються з-поміж інших більшими частками використання на робочому місці таких цифрових пристроїв і технологій, як ноутбук, смартфон, мобільний інтернет та штучний інтелект. Самозайняті та працівники з повною зайнятістю однаковою мірою використовують пристрої, які треба носити із собою (смарт-годинник, смарт-окуляри, трекери активності тощо). Лише щодо використання стаціонарного комп'ютера самозайняті суттєво поступилися найменшим працівникам з повною зайнятістю. Якщо ж порівнювати використання цифрових засобів серед працівників з повною та частковою зайнятістю, то очевидна перевага перших проявилася лише в кількох випадках: у вже згаданому використанні стаціонарного комп'ютера і таких технологій, як інтернет через кабель (в т.ч. через Wi-Fi) та штучний інтелект. Натомість щодо решти цифрових пристроїв та технологій розподіл відповідей не виявив помітних і відчутних відмінностей серед цих груп.

Іншим виміром соціальної стратифікації є суб'єктивне позиціонування індивіда. Йдеться про соціальну самоідентифікацію, коли індивід визначає власну позицію в системі суспільних відносин, позначаючи своє місце на уявній «драбині». В моніторинговому дослідженні Інституту соціології НАН України використовується 7-бальна шкала, за якою респонденти розміщують себе на одній із семи сходинок такої драбини, засвідчуючи власний суб'єктивний соціальний статус. Оскільки за результатами опитування 2024 року кількість респондентів, які розмістили себе на найвищих «6» ($n=65$) та «7» ($n=80$) сходинках, виявилася недостатньою для коректного двовимірного аналізу по кожній сходинці, задля зручності їх було об'єднано в одну групу. Отже, розподіл кожної із самоідентифікаційних позицій щодо цифровізації робочого місця вказує на очікувану тенденцію: з підвищенням позиціонування у соціальній ієрархії збільшуються частки використання цифрових пристроїв та технологій (табл. 4).

Таблиця 4

Використання цифрових пристроїв або технологій для своєї основної роботи серед населення України зіставно із самоідентифікацією соціального становища (2024, %)

Чи використовуєте Ви будь-який із перелічених нижче цифрових пристроїв або технологій для своєї основної роботи?	Уявіть собі, що на сходинках такої собі «драбини» розташовані люди з різним становищем у суспільстві: на найнижчій — ті, хто має найнижче становище, а на найвищій — ті, хто має найвище становище. На яку із цих сходинок Ви поставили б себе?						Загалом по Україні
	1	2	3	4	5	6–7	
Стаціонарний комп'ютер	22,8	35,1	33,8	35,1	34,4	28,1	34,9
Ноутбук	16,1	30,1	33,8	40,0	48,3	42,7	39,3
Планшет	4,0	4,7	7,0	9,1	11,5	18,9	8,2
Смартфон	35,6	47,1	56,0	59,6	63,4	57,3	56,5
Пристрої, які треба носити із собою (такі, як смарт-годинник, смарт-окуляри, трекери активності або інші (вбудовані) датчики)	4,0	2,7	4,3	3,3	5,9	3,3	4,3
Мобільний інтернет 3G/4G	38,3	40,3	48,0	49,9	53,4	53,9	47,1
Інтернет через кабель, у тому числі через Wi-Fi (широкосмуговий інтернет, не мобільний)	28,0	31,9	34,8	42,1	41,5	29,2	39,3
Штучний інтелект — машини або роботи (боти), здатні мислити чи приймати рішення (наприклад, ChatGPT)	2,0	5,1	6,7	7,9	9,5	7,9	7,4
Високотехнологічні роботи, які взаємодіють з вами в процесі роботи: здатні спілкуватися й розуміти наміри та настрої подібно до людей	0,0	0,7	0,1	0,6	1,5	1,1	0,5
Нічого з наведеного	30,7	25,1	17,4	13,8	12,2	13,3	16,5

Водночас характерним є те, що стосовно багатьох цифрових девайсів (крім планшета) група респондентів, які розмістили себе на 6–7 сходинках, поступається тим групам тих, хто позиціювався на 4 і 5 сходинках: зокрема, йдеться про використання на робочому місці стаціонарного комп'ютера, ноутбука, смартфона, пристроїв, які треба носити із собою (смарт-годинник, смарт-окуляри, трекери, датчики), широкосмугового інтернету та ШІ. Також показовим є те, що респонденти, які розмістили себе на найвищих сходинках, меншою мірою використовують стаціонарний комп'ютер порівняно з представниками груп більш низьких сходинок. Можна припустити, що на найвищих сходинках позиціюють себе ті респонденти, які більше віддають накази та доручення (зрештою, для цього достатньо і планшета), ніж безпосередньо виконують роботу, пов'язану з цифровими технологіями.

Наступним завданням став аналіз цифровізації робочих місць за об'єктивною класовою належністю. Для цього було використано досвід О. Симончук щодо групування показника роду занять, який багато років застосовується в моніторинговому дослідженні Інституту соціології НАН України, тобто виокремлення п'яти укрупнених класів згідно із класовою схемою Дж. Голтропа (Симончук, 2018: с. 243). Зокрема, класові категорії виокремлено на підставі такого групування: *службовий клас* (керівники підприємств; службовці держaparату; спеціалісти з вищою чи середньою спеціальною освітою як технічного профілю, так і в галузі науки, культури, охорони здоров'я, освіти; працівники правоохоронних органів, військовослужбовці), *клас рутинної нефізичної праці* (службовці з числа допоміжного персоналу), *дрібні та середні власники* (підприємці у великому або середньому бізнесі; зайняті малим бізнесом та індивідуальним підприємництвом; фермери); *кваліфіковані робітники та некваліфіковані робітники* (різнороби; працівники сільгоспідприємства). Це дало змогу проаналізувати розподіл використання цифрових пристроїв або технологій серед різних класів зайнятого населення України (табл. 5).

Двовимірний аналіз вказує на те, що клас дрібних та середніх власників вирізняється з-поміж решти соціальних класів вирізняється більшими частками використання таких цифрових девайсів і технологій, як ноутбук, планшет, смартфон, мобільний інтернет та штучний інтелект. Примітно, що службовий клас також порівняно з іншими соціальними класами більше використовує ці пристрої (ноутбук, планшет, смартфон, мобільний інтернет та штучний інтелект), хоча ці показники дещо менші порівняно з класом власників. До того ж представники службового класу частіше з-поміж решти використовують широкосмуговий інтернет. Цікаво, що найбільша частка використання стаціонарного комп'ютера спостерігається серед класу рутинної нефізичної праці, натомість серед дрібних та середніх власників цей пристрій застосовують використовують навіть рідше, ніж серед кваліфікованих робітників. Власне, доволі характерним виявилось те, що клас кваліфікованих робітників використовує цифрові пристрої та технології навіть дещо більше, ніж представники класу рутинної нефізичної праці (зокрема, йдеться про використання ноутбука, планшета, смартфона, пристроїв, які треба носити із собою, мобільного інтернету, інтернету через кабель та штучного інтелекту). Нарешті, цілком очікувано, що робо-

чі місця некваліфікованих робітників найменшою мірою цифровізовані: представники цього класу переважно використовують смартфон та мобільний інтернет.

Таблиця 5

Розподіл використання цифрових пристроїв або технологій для своєї основної роботи серед представників різних класів зайнятого населення України (2024, %)

Чи використовуєте Ви будь-який із перелічених нижче цифрових пристроїв або технологій для своєї основної роботи?	Клас (зайняте населення)*					Загалом по Україні
	Службовий клас	Клас рутинної нефізичної праці	Дрібні та середні власники	Кваліфіковані робітники	Некваліфіковані робітники	
Стаціонарний комп'ютер	45,8	53,2	28,6	32,6	9,1	34,9
Ноутбук	49,9	20,2	51,8	28,0	7,6	39,3
Планшет	9,9	1,1	14,7	5,2	3,5	8,2
Смартфон	63,3	43,6	75,4	48,8	32,3	56,5
Пристрої, які треба носити із собою (такі, як смарт-годинник, смарт-окуляри, трекери активності або інші (вбудовані) датчики)	4,9	2,1	4,0	3,9	2,0	4,3
Мобільний інтернет 3G/4G	53,5	37,2	66,7	39,5	35,2	47,1
Інтернет через кабель, в тому числі через Wi-Fi (ширококутовий інтернет, не мобільний)	50,0	25,3	43,3	30,2	14,6	39,3
Штучний інтелект — машини або роботи (боти), здатні мислити чи приймати рішення (наприклад, ChatGPT)	8,3	3,2	12,7	4,6	1,0	7,4
Високотехнологічні роботи, які взаємодіють з вами в процесі роботи: здатні спілкуватися і й розуміти наміри та настрої подібно до людей	0,6	1,1	0,0	0,5	1,0	0,5
Нічого з наведеного	6,6	17,0	6,0	22,9	46,0	16,5

Висновки

Наслідком цифровізації економічного життя стало те, що використання цифрових пристроїв та технологій на робочому місці набуло статусного значення, що дає підстави розглядати їх як маркери соціального розширення. Процес формування соціально-економічної нерівності у сфері цифровізації проходив кілька стадій (рівнів): 1) нерівність у фізичному доступі до цифрових пристроїв та інтернету; 2) відмінності у цифровій грамотності та вміннях використовувати технології ефективно; 3) диференціація у застосуванні (для навчання, роботи чи лише для розваг). В Україні цифровізація прискорилося через пандемію та повномасштабну війну.

Функціоналістський підхід розглядає цифрову нерівність крізь призму необхідності розвитку різноманітних цифрових навичок для виконання різних соціальних ролей, що, своєю чергою, підтримує соціальний порядок, хоча і призводить до цифрової нерівності. Марксистський підхід вказує на те, що соціальна стратифікація визначається доступом до засобів виробництва, а в цифрову епоху цей доступ визначається володінням технологіями, інформацією та можливістю контролювати цифрові ресурси, що стає важливим чинником у визначенні соціального класу. Веберівська концепція соціальної стратифікації пояснює цифрову нерівність через відмінності як у навичках користування інформаційними технологіями, так і в можливостях доступу до цінної інформації та ресурсів через інтернет.

Емпіричний аналіз взаємозв'язку цифровізації економічного життя та соціальної стратифікації вказує на існування складного феномену трансформації нерівностей в українському суспільстві. З огляду на пояснювальні можливості класичних теорій соціальної стратифікації, різні виміри соціального статусу вказують на існування кількох тенденцій. Зокрема, марксистський підхід справдився у випадку, коли було зафіксовано, що клас середніх і малих власників та самозайняті вирізняються найбільшими частками використання актуальних цифрових девайсів та технологій. Саме власники засобів виробництва та самозайняті (які також найчастіше бувають власниками) внаслідок своєї економічної суб'єктності володіють необхідними фінансовими та організаційними ресурсами для швидкого залучення новітніх цифрових засобів.

Той факт, що клас кваліфікованих робітників більш активно використовує цифрові пристрої та технології, ніж представники класу рутинної нефізичної праці, є доволі близьким до функціоналістських пояснень, за якими, мовляв, цифрова нерівність є природним явищем, оскільки відмінні запити на ринку праці регулюють та відбирають необхідних людей з відповідними навичками та талантами. Очевидно, що рутинна нефізична праця потребує менше застосування цифрових навичок, ніж, здавалося б, нижча за рангом фізична, однак кваліфікована праця.

І нарешті, веберівський підхід є релевантним у тому випадку, коли за виміром суб'єктивного соціального статусу респонденти, які себе розмістили на вищих щаблях уявної ієрархії, порівняно з респондентами, які розмістили себе посередині, подеколи суттєво не відрізняються, а за деякими цифровими аспектами навіть їм поступаються. Так само і найзаможніші респонденти порівняно із заможними дещо менше використовують певні цифрові засоби. Схоже, що група найзаможніших та група тих, хто розмістили себе на найвищих щаблях, можуть належати до вищих управлінців, для яких використання цифрових пристроїв та технологій не є вирішальним у самопозиціонуванні та набутті престижності, адже сутність їхнього високого статусу полягає не у володінні цифровими засобами чи кваліфікацією, а у реалізації владних повноважень.

Іншим характерним результатом дослідження стало виявлення того, що стаціонарні комп'ютери як найперші масові цифрові пристрої внаслідок їхньої поширеності в багатьох сферах виробництва та послуг вже не є маркерами соціальної стратифікації, оскільки використання їх властиве загалом усім за-

значеним соціальним групам. До того ж привілейовані соціальні групи вже меншою мірою використовують їх, зосередившись на застосуванні ноутбуків та планшетів.

Джерела

Бойко, Н. (2016). Дигітальна нерівність в сучасних українських реаліях. *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін*, 3(17), 137–149.

Вебер, М. (2012). *Господарство і суспільство: Нариси з соціології розуміння*. Київ: Всесвіт.

Маркс, К., Енгельс, Ф. (1936). *Маніфест комуністичної партії*. У: К. Маркс (ред.), Ф. Енгельс (ред.), *Вибрані твори* (т. 1, сс. 151–189). Київ: Партвидав ЦК КП(б)У.

Романенко, С.В. (2018). Цифрова нерівність як форма соціальної диференціації. У: В. Бакіров (ред.), О. Куценко (ред.), Л. Сокурянська (ред.), *Соціальні нерівності: сприйняття українським суспільством (заключний звіт)* (сс. 108–116). Харків: Соціологічна асоціація України. Взято з: https://sau.in.ua/app/uploads/2019/07/ZVIT_SOCZIALNI-NERIVNOSTI_2018_.pdf

Симончук, О. (2018). *Соціальні класи в сучасних суспільствах: евристичний потенціал класового аналізу*. Київ: Інститут соціології НАН України.

Соколовський, І. (2023). Ринок праці України через півтора року повномасштабної війни: нестандартна зайнятість та цифровізація. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 4, 89–106. <https://doi.org/10.15407/sociology2023.04.89>

Bonfadelli, H. (2002). The Internet and knowledge gaps: A theoretical and empirical investigation. *European Journal of Communication*, 17(1), 65–84. <https://doi.org/10.1177/0267323102017001607>

Brockmann, H., Drews, W., Torpey, J. (2021). A class for itself? On the worldviews of the new tech elite. *PLoS ONE*, 16(1), e0244071. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0244071>

Compaigne, B. (Ed.). (2001). *The Digital Divide: Facing a Crisis or Creating a Myth?* Cambridge, MA: MIT Press.

Darvin, R. (2018). Social class and the unequal digital literacies of youth. *Language and Literacy*, 20(3), 26–45. <https://doi.org/10.20360/langandlit29407>

Durkheim, E. (1997). *The Division of Labor in Society*. New York: Free Press.

Fuchs, C., Mosco, V. (2012). Introduction: Marx is back: the importance of Marxist theory and research for critical communication studies today. *tripleC: Open Access Journal for a Global Sustainable Information Society*, 10(2), 127–140. <https://doi.org/10.31269/triplec.v10i2.421>

Hargittai, E., Hinnant, A. (2008). Digital inequality: differences in young adults' use of the Internet. *Communication Research*, 35(5), 602–621. <https://doi.org/10.1177/0093650208321782>

Helsper, E., Eynon, R. (2013). Distinct skills pathways to digital engagement. *European Journal of Communication*, 28(6), 696–713. <https://doi.org/10.1177/0267323113499113>

Martindale, N., Lehdonvirta, V. (2023). Labour market digitalization and social class: evidence of mobility and reproduction from a European survey of online platform workers. *Socio-Economic Review*, 21(4), 1945–1965. <https://doi.org/10.1093/ser/mwad049>

Matzat, U., Van Ingen, E. (2020). Social inequality and the digital transformation of Western society: what can stratification research and digital divide studies learn from each other? *Soziale Welt. Sonderband*, 23, 379–397. <https://doi.org/10.5771/9783845295008-379>

North, S.M., Snyder, I.A., Bulfin, S.A. (2008). Digital tastes: Social class and young people's technology use. *Information, Communication and Society*, 11(7), 895–911. <https://doi.org/10.1080/13691180802109006>

Ragnedda, M. (2017). *The Third Digital Divide: A Weberian approach to rethinking digital inequalities*. London: Routledge.

Ragnedda, M., Muschert, G.W. (2017). Theorizing digital divides and inequalities. In: J. Servaes, T. Oyedemi (Eds.), *Social Inequalities, Media, and Communication: Theory and Roots* (pp. 23–35). New York: Macmillan Publishing.

Selwyn, N. (2004). Reconsidering political and popular understandings of the digital divide. *New Media & Society*, 6(3), 341–362. <https://doi.org/10.1177/1461444804042519>

The Future of Jobs Report. (2025). Retrieved from: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/>

Van Deursen, A., Helsper, E.J., Eynon, R. (2016). Development and validation of the Internet Skills Scale (ISS). *Information, Communication & Society*, 19(6), 804–823. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2015.1078834>

Van Deursen, A., Van Dijk, J. (2011). Internet skills and the digital divide. *New Media & Society*, 13(6), 893–911. <https://doi.org/10.1177/1461444810386774>

Van Deursen, A., Van Dijk, J. (2013). The digital divide shifts to differences in usage. *New Media & Society*, 16(3), 507–526. <https://doi.org/10.1177/1461444813487959>

Wilson, K.R., Wallin, J.S., Reiser, C. (2003). Social stratification and the digital divide. *Social Science Computer Review*, 21(2), 133–143. <https://doi.org/10.1177/0894439303021002001>

Zillien, N., Hargittai, E. (2009). Digital distinction: status-specific Internet uses. *Social Science Quarterly*, 90(2), 274–291. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6237.2009.00617.x>

Отримано 11.02.2025

Прийнято до друку після рецензування 02.04.2025

Опубліковано 27.05.2025

References

Bonfadelli, H. (2002). The Internet and knowledge gaps: A theoretical and empirical investigation. *European Journal of Communication*, 17(1), 65–84. <https://doi.org/10.1177/0267323102017001607>

Boyko, N. (2016). Digital inequality in modern Ukrainian realities. [In Ukrainian]. *Ukrainian Society: Monitoring of Social Changes*, 3(17), 137–149. [=Бойко 2016]

Brockmann, H., Drews, W., Torpey, J. (2021). A class for itself? On the worldviews of the new tech elite. *PLoS ONE*, 16(1), e0244071. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0244071>

Compaigne, B. (Ed.). (2001). *The Digital Divide: Facing a Crisis or Creating a Myth?* Cambridge, MA: MIT Press.

Darvin, R. (2018). Social class and the unequal digital literacies of youth. *Language and Literacy*, 20(3), 26–45. <https://doi.org/10.20360/langandlit29407>

Durkheim, E. (1997). *The Division of Labor in Society*. New York: Free Press.

Fuchs, C., Mosco, V. (2012). Introduction: Marx is back: the importance of Marxist theory and research for critical communication studies today. *tripleC: Open Access Journal for a Global Sustainable Information Society*, 10(2), 127–140. <https://doi.org/10.31269/triplec.v10i2.421>

Hargittai, E., Hinnant, A. (2008). Digital inequality: differences in young adults' use of the Internet. *Communication Research*, 35(5), 602–621. <https://doi.org/10.1177/0093650208321782>

Helsper, E., Eynon, R. (2013). Distinct skills pathways to digital engagement. *European Journal of Communication*, 28(6), 696–713. <https://doi.org/10.1177/0267323113499113>

Martindale, N., Lehdonvirta, V. (2023). Labour market digitalization and social class: evidence of mobility and reproduction from a European survey of online platform workers. *Socio-Economic Review*, 21(4), 1945–1965. <https://doi.org/10.1093/ser/mwad049>

Marx, K., Engels, F. (1936). *The Communist Manifesto* [In Ukrainian]. In: K. Marx, F. Engels (Eds.), *Selected works* (vol. 1, pp. 151–189). Kyiv: Published by the Central Committee of the Communist Party (bolsheviks) of Ukraine. [=Маркс, Енгельс 1936]

Matzat, U., Van Ingen, E. (2020). Social inequality and the digital transformation of Western society: what can stratification research and digital divide studies learn from each other? *Soziale Welt. Sonderband*, 23, 379–397. <https://doi.org/10.5771/9783845295008-379>

North, S.M., Snyder, I.A., Bulfin, S.A. (2008). Digital tastes: Social class and young people's technology use. *Information, Communication and Society*, 11(7), 895–911. <https://doi.org/10.1080/13691180802109006>

Ragnedda, M. (2017). *The Third Digital Divide: A Weberian approach to rethinking digital inequalities*. London: Routledge.

Ragnedda, M., Muschert, G.W. (2017). Theorizing digital divides and inequalities. In: J. Servaes, T. Oyedemi (Eds.), *Social Inequalities, Media, and Communication: Theory and Roots* (pp. 23–35). New York: Macmillan Publishing.

Romanenko, S.V. (2018). Digital inequality as a form of social differentiation. [In Ukrainian]. In: V. Bakirov, O. Kutsenko, L. Sokuryanska (Eds.), *Social inequalities: perception by Ukrainian society (final report)* (pp. 108–116). Kharkiv: Sociological Association of Ukraine. https://sau.in.ua/app/uploads/2019/07/ZVIT_SOCZIALNI-NERIVNOSTI_2018_.pdf [=Романенко 2018]

Selwyn, N. (2004). Reconsidering political and popular understandings of the digital divide. *New Media & Society*, 6(3), 341–362. <https://doi.org/10.1177/1461444804042519>

Sokolovskyy, I. (2023). Ukraine's labor market after a year and a half of full-scale war: non-standard employment and digitalization. [In Ukrainian]. *Sociology: theory, methods, marketing*, 4, 89–106. <https://doi.org/10.15407/sociology2023.04.89> [=Соколовський 2023]

Symonchuk, O. (2018). *Social Classes in Modern Societies: Heuristic Potential of Class Analysis*. [In Ukrainian]. Kyiv: Institute of Sociology, NAS of Ukraine. [=Симончук 2018]

The Future of Jobs Report. (2025). Retrieved from: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/>

Van Deursen, A., Helsper, E.J., Eynon, R. (2016). Development and validation of the Internet Skills Scale (ISS). *Information, Communication & Society*, 19(6), 804–823. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2015.1078834>

Van Deursen, A., Van Dijk, J. (2011). Internet skills and the digital divide. *New Media & Society*, 13(6), 893–911. <https://doi.org/10.1177/1461444810386774>

Van Deursen, A., Van Dijk, J. (2013). The digital divide shifts to differences in usage. *New Media & Society*, 16(3), 507–526. <https://doi.org/10.1177/1461444813487959>

Weber, M. (2012). *Economy and Society: Essays on the Sociology of Understanding*. [In Ukrainian]. Kyiv: Vsesvit. [=Вебер 2012]

Wilson, K.R., Wallin, J.S., Reiser, C. (2003). Social stratification and the digital divide. *Social Science Computer Review*, 21(2), 133–143. <https://doi.org/10.1177/0894439303021002001>

Zillien, N., Hargittai, E. (2009). Digital distinction: status-specific Internet uses. *Social Science Quarterly*, 90(2), 274–291. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6237.2009.00617.x>

Received 11.02.2025

Accepted for publication after review 02.04.2025

Published 27.05.2025

ОЛЕКСАНДР РАХМАНОВ

Цифровізація економічного життя та соціальне розшарування в Україні: особливості взаємозв'язку

У статті проаналізовано взаємовплив цифровізації економічного життя та соціального розшарування в Україні. З'ясовано потенціал теорій соціальної стратифікації у поясненні цифрових нерівностей. На підставі даних моніторингового дослідження Інституту соціології НАН України 2024 року проаналізовано показник використання цифрових засобів на робочому місці в зіставленні з матеріальним становищем, статусом зайнятості, самооцінкою щодо статусної позиції та об'єктивною класовою належністю. Отримані з використанням пояснювальних можливостей класичних теорій соціальної стратифікації результати аналізу вказують на існування кількох тенденцій. Марксистський підхід справдився у тих випадках, коли цифровізація на робочому місці більшою мірою поширена серед зайнятого населення з найменшим рівнем матеріальної депривації, серед самозайнятих та серед представників класу малих та середніх власників. Той факт, що кваліфіковані робітники активніше використовують цифрові пристрої та технології, ніж представники рутинної нефізичної праці, є доволі близьким до функціоналістських пояснень цифрової нерівності, коли відмінні запити на ринку праці регулюють та відбирають необхідних людей з відповідними навичками. Попри

залежність цифровізації від рівня матеріального становища та суб'єктивного соціального статусу, зафіксовано дещо менше використання цифрових засобів серед найзаможніших респондентів порівняно із заможними та серед тих, хто позиціював себе на найвищих сходинках, порівняно з тими, хто розмістив себе посередині. Це явище пояснюється веберівським трактуванням, за яким престижність перебування на найвищих щаблях соціальної ієрархії полягає не стільки у володінні цифровою кваліфікацією, скільки у реалізації владних повноважень.

Ключові слова: цифровізація економічного життя, соціальна стратифікація, соціальний статус, Україна

OLEKSANDR RAKHMANOV

Digitalization of economic life and social stratification in Ukraine: features of the relationship

The article analyzes the mutual influence of digitalization on economic life and social stratification in Ukraine. The potential of social stratification theories in explaining digital inequalities is clarified. Based on data from a 2024 monitoring study by the Institute of Sociology of the NAS of Ukraine, the indicator of the use of digital tools in the workplace was analyzed in relation to the financial situation, employment status, self-assessment of status position, and objective class affiliation. The results of the analysis, obtained using the explanatory capabilities of classical theories of social stratification, indicate the existence of several trends. The Marxist approach came true in cases where digitalization in the workplace is more widespread among the employed population with the lowest level of material deprivation, among the self-employed, and among representatives of the class of small and medium-sized owners. The fact that skilled workers are more active in using digital devices and technologies than those in routine non-physical work is quite close to functionalist explanations of digital inequality when different demands on the labor market regulate and select the necessary people with the appropriate skills. Despite the dependence of digitalization on the level of financial situation and subjective social status, slightly less use of digital tools was recorded among the wealthiest respondents compared to the rich, and among those who placed themselves on the highest rungs compared to those who placed themselves in the middle. This phenomenon is explained by the Weberian interpretation, according to which according to which the prestige of being at the highest levels of the social hierarchy lies not so much in possessing the digital qualifications as, as in exercising the power.

Keywords: digitalization of economic life, social stratification, social status, Ukraine